

Samenvatting:

Eindrapportage Pilots Toekomstbestendige landbouw nieuw GLB

Naar vijftig tinten groen in het kleinschalige cultuurlandschap

Mei 2021

Eindrapportage Pilots Toekomstbestendige landbouw nieuw GLB

Naar vijftig tinten groen in het kleinschalige cultuurlandschap

De collectieven VALA (Achterhoek), Veluwe, Utrecht Oost, Midden-Brabant en Noordoost-Twente voerden in 2019 en 2020 de GLB-pilot Naar vijftig tinten groen in 't kleinschalige cultuurlandschap uit.

Doel van deze pilot was het onderzoeken of in de nieuwe GLB-periode de landbouw met een set van vergroeningsmaatregelen en een diverser bouwplan meer gestimuleerd kan worden bij te dragen aan de GLB-doelen. Doelen ten aanzien van: biodiversiteit, landschap, bodem, water, klimaat en een levensvatbare landbouw, voor zowel grote gespecialiseerde bedrijven als middelgrote en kleine gezinsbedrijven, waarbij de nadruk ligt op de grondgebonden melkveehouderij.

In alle vijf werkgebieden van de collectieven bevinden zich kleinschalige landbouwgebieden op zandgrond. Deze gebieden hebben hun eigen dynamiek, maar ook hun eigen problemen. Daarom hebben we in deze pilot mede onderzocht of die problemen niet deels in voordelen om te zetten zijn door meer gebiedspecifieke maatregelen en meer gebruik te maken van de (oorspronkelijke) kwaliteiten van deze gebieden.

Door het uitvoeren van deze pilot is de verwachting dat de landbouw een positieve impuls krijgt om mee te werken aan de verbeterdoelstellingen van de EU-opgaven. Hiervoor werkten we in de pilot aan onderstaande deelresultaten:

- Kleinschaligheid en landschap op waarde zetten;
- Betere regionale afstemming tussen Pijler 1 en Pijler 2, daardoor meer biodiversiteit;
- Betere aansluiting bij lokale initiatieven;
- Natuurinclusieve bedrijfsomgevingsplannen;
- Vergroten motivatie, verantwoordelijkheidsbesef en bedrijfsbelang veehouders van een integraal duurzame en maatschappelijk gewenste bedrijfsvoering en -ontwikkeling door middel van een nieuw sturings- en beloningsmodel.

Deze pilot is één van de zeven landelijke pilots in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) onder

de regeling Toekomstbestendige landbouw nieuw GLB. Het doel van al deze pilots is onderzoeken hoe de landbouw kan bijdragen aan de doelen van het toekomstige Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid.

De gebieden

Alle pilotgebieden zijn deelgebieden van de deelnemende collectieven; gebieden met kleinschalige cultuurlandschappen op zandgronden.

VALA/Achterhoek

De vier deelgebieden:

- Nettelhorst (bij Lochem)
- 't Klooster (bij Hengelo)
- Rekken
- Gebied tussen Aalten en Winterswijk

Utrecht-Oost

De twee deelgebieden:

- Flanken van de Heuvelrug in de Gelderse Vallei
- Langbroekerwetering

Veluwe

- Relatief klein gebied tussen Nijkerk, Putten en Hoevelaken, onderdeel Groene Valleilint

Midden-Brabant

- Van Gogh Nationaal Park

Noordoost-Twente

- Gemeente Tubbergen en Gemeente Dinkelland

Kaders

Binnen de pilot vond op verschillende manieren sturing plaats, ruimtelijk, op bedrijfsniveau, op beloning/financiële prikkel, op de keuze van de maatregelen en op kennisoverdracht. Soms van bovenaf opgelegd, zoals de keuze van kleinschalige gebieden op zand en de instapeis van het hebben van twee kleinschalige percelen die omzoomd zijn, maar soms ook door de deelnemers zelf. Zij konden kiezen uit maatregelen die het beste paste op hun bedrijf en in hun bedrijfsvoering. Ook vielen potentiële deelnemers af, omdat ze niet wilden of konden voldoen aan de invulling van de 7 % EFA (EFA's=ecological focus area's=ecologisch aandachtsgebied) zoals wij de vooraf gesteld hadden

Naar vijftig tinten groen in het kleinschalige cultuurlandschap

De deelnemers en hun motivatie

De collectieven wierven op verschillende wijze potentiële deelnemers. Soms werden eerst startbijeenkomsten georganiseerd met daarna aanmeldings- en intakegesprekken. Of werden deelnemers rechtstreeks benaderd en volgden daarna keukentafelgesprekken. Soms werd ook via de media of via LTO of het Collectief geworven. Spontaan meldden zich ook boeren aan.

Als instapeis voor deelname gold dat een bedrijf op zandgrond moet liggen en dat het bedrijf minimaal twee kleinschalige percelen heeft van maximaal 1,5 ha, aan drie zijden omzoomd (bij voorkeur door landschapselementen). Met deze instapeis wordt 2 van de 7 % EFA's ingevuld. Via een puntensysteem kunnen met aanvullende maatregelen op het gebied van biodiversiteit en duurzaamheid op het bedrijf de overige 5 % van de EFA's worden ingevuld.

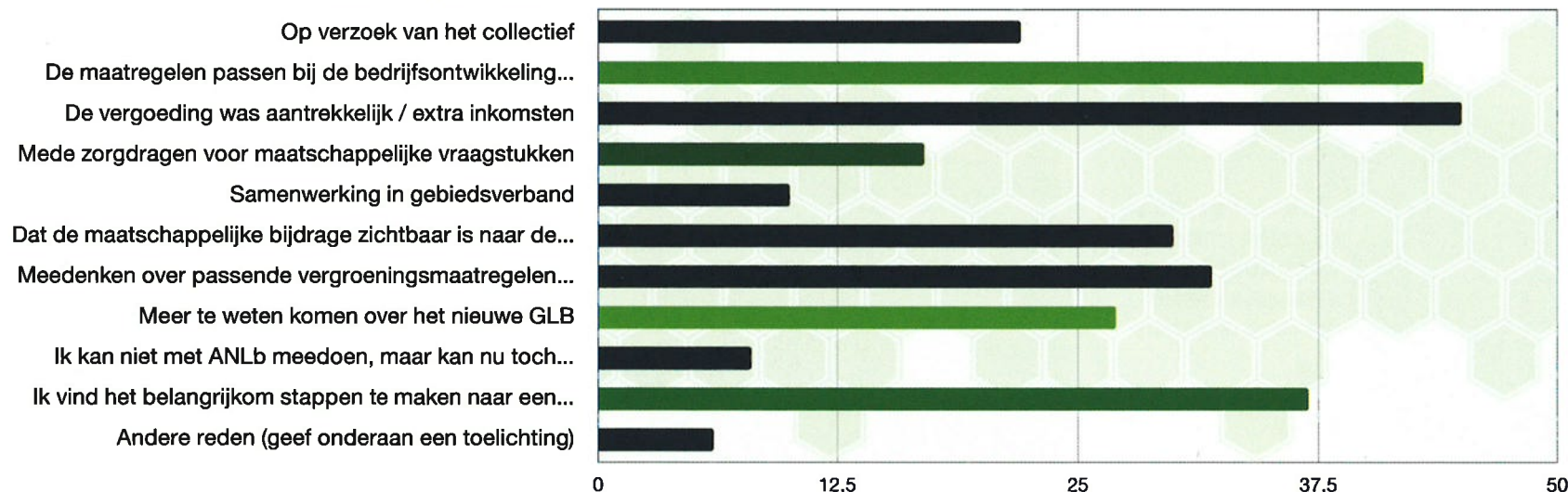
De deelnemers waren over het algemeen gemotiveerd om deel te nemen aan het project om hiermee een maatschappelijke bijdrage te leveren, mee te denken over vergroeningsmogelijkheden en meer samen te werken met anderen. Toch waren de belangrijkste motieven een goede vergoeding en inpasbaarheid van de maatregelen in de bedrijfsvoering. Verder waren ook wel belangrijke redenen:

- Stappen zetten naar een meer duurzame bedrijfsvoering;
- Meedenken over passende vergroeningsmaatregelen (lees Eco-regeling);
- Het zichtbaar zijn naar de omgeving een maatschappelijke bijdrage te leveren;
- Het meer te weten te komen over het nieuwe GLB.

Alhoewel de meeste deelnemers een melkveebedrijf hebben in kleinschalig zandlandschap is de variatie tussen de deelnemende bedrijven in en tussen de verschillende regio's groot. De bedrijven variëren in grootte van circa 20 ha tot ruim over de 100 ha, namen zowel gangbare als biologische bedrijven deel en varieert de intensiteit en omvang van de bedrijven.

Tijdens de intake stond het bedrijf van de betreffende deelnemer centraal. Vanuit de historie, de opzet van de huidige bedrijfsvoering en de toekomstvisie van de deelnemer werd een keuze gemaakt uit de lijst van maatregelen die in het eerste jaar uitgevoerd konden worden. Aan het einde van 2019 en begin 2020 waren er evaluatiegesprekken met alle deelnemers, waarna er plannen zijn gemaakt voor maatregelen in het tweede jaar.

Deelname en motivatie

Figuur 1. Redenen voor deelname aan de GLB-pilot.
De cijfers geven het aantal antwoorden weer van de 77 deelnemers op gestelde vragen.

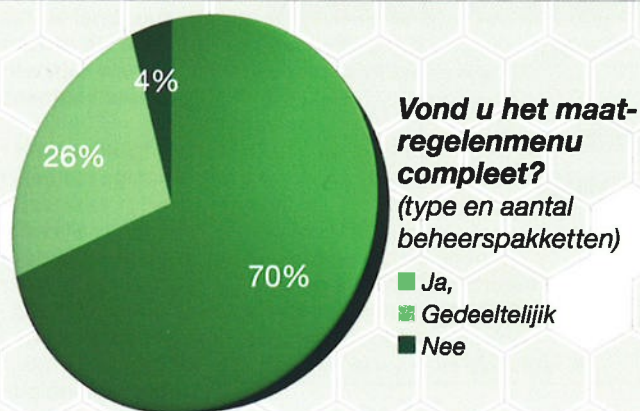
Naar vijftig tinten groen in het kleinschalige cultuurlandschap

Bedrijfsnatuurplan

Het inventarisatieformulier vormde de basis en input voor het natuurinclusieve bedrijfsplan. Hier volgden de verschillende collectieven twee strategieën; sommige bedrijfsnatuurplannen zijn vooraf gemaakt en sommige bedrijfsnatuurplannen zijn stap voor stap gedurende de looptijd van de pilot opgesteld. Het bedrijfsplan draagt bij aan meer natuurinclusief werken, verhoging van biodiversiteit en een breder bouwplan gericht op kringloop en zelfvoorziening. Het bedrijfsplan werkt met een vorm van puntensysteem. Dit werkte goed voor de bewustwording en motivatie bij de deelnemers. Het werken met een puntensysteem werd ook als prettig ervaren en de deelnemers zien dat als een goed instrument dat zou kunnen werken in het nieuwe GLB.

Binnen de groep zien we verschillen in snelheid en omvang waarin deelnemers experimenteerden binnen hun bedrijfsvoering. De redenen voor deze verschillen zijn divers, maar meestal zijn ze indirect te herleiden op economische restricties:

- Ligging van het bedrijf;
- Soort bedrijf;
- Verwaarden van reststromen

Figuur 2. Compleetheid maatregelenmenu

Maatregelen in de praktijk

Resultaten veldmaatregelen

De maatregelentabel bestaat deels uit maatregelen die betrekking hebben op landschap en biodiversiteit en deels uit maatregelen om de duurzaamheid op de bedrijven te vergroten en hadden meer te maken met directe bedrijfsvoering. Voor een deel van de maatregelen konden wel punten gescoord worden, maar werden geen vergoedingen betaald. Vaak zijn dat maatregelen die al praktijk waren op het bedrijf. De maatregelen die de deelnemers in 2019 en/of 2020 extra uitvoerden en waar

ook een vergoeding tegenover stond, zijn in de tabellen opgenomen. De belangstelling voor de aanleg van nieuwe landschapselementen was nihil. De belangstelling ging vooral uit naar tijdelijke maatregelen die goed waren in te passen in de bedrijfsvoering. Zo scoorden de inzaai van kruidenrijk grasland, gras-klover en de teelt van alternatieve voedergrassen als graan en voederbieten goed. Ook was er in het tweede jaar belangstelling voor het verwerken van maaisel op eigen bouwland ter verbetering van het organische stofgehalte van vooral maispercelen.

Overzicht alle veldmaatregelen 2019 & 2020

	Veldmaatregel / dienst	aantal deelnemers	aantal percelen	ha's	Grasland		Bouwland	
					aantal	ha's	aantal	ha's
1.	Kleinschalig perceel	77	308	282,58	272	250,56	36	32,02
2.	Akkerfaunaland	32	57	17,62	0	0,00	57	17,62
3.	Inzaai kruidenrijk grasland > 15 soorten	19	29	28,88	29	28,88	0	0,00
4.	Inzaai kruidenrijk grasland "salade buffet"	25	35	50,28	35	245,31	0	0,00
5.	Inzaai kruidenmengsel	3	3	4,60	3	4,60	0	0,00
6.	In/doorzaai Kruidenrijk graslandrand	1	1	0,24	1	0,24	0	0,00
7.	In/doorzaai gras-klover	36	61	133,95	61	124,95	0	0,00
8.	Inzaai derde gewas: luzerne	2	2	3,40	0	0,00	2	3,40
9.	Inzaai derde gewas: voederbieten	7	10	20,46	0	0,00	10	20,46
10.	Inzaai derde gewas	14	29	48,19	0	0,00	29	48,19
11.	Inzaai FAB-randen	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00
12.	Onderzaai mais	36	63	142,31	0	0,00	63	142,31
13.	Zonnebloemen	3	5	0,29	0	0,00	5	0,29
14.	Teelt en verwerking eigen krachtvoer	8	16	30,03	0	0,00	16	30,03
15.	Teelt en verwerking eigen krachtvoer / eigen eiwit	7	15	15,36	0	0,00	15	15,36
16.	Inzaai groenbemester	3	5	12,08	0	0,00	5	12,08
17.	Onbemest akkerland langs watergang / buffer	6	24	2,69	2	0,20	22	2,49
18.	Stoppelveld	14	30	22,64	0	0,00	30	22,64
19.	Waterbergen	1	1	1,60	0	0,00	1	1,60
20.	Maaisel toepassen	5	5	7,00	0	0,00	5	7,00
			699	824,21	403	654,74	296	355,49

Tabel 4. Overzicht van de genomen veldmaatregelen in 2019 & 2020.

Naar vijftig tinten groen in het kleinschalige cultuurlandschap

Kleinschaligheid als maatregel

In de pilot ligt het accent op het belonen van kleinschaligheid. Als instapeis was gesteld dat de bedrijven beschikten over twee kleinschalige percelen van < 1,5 ha, aan drie zijden omzoomd. Op de vraag of dat een goede maatstaf is voor kleinschaligheid in het nieuwe GLB reageerde men enigszins wisselend. Wel was ruim de meerderheid het eens dat kleinschaligheid extra beloond moet worden in het nieuwe GLB. Daarbij zijn de volgende punten van belang:

- Het beheer van de elementen moet goed geregeld zijn.
- Kleinschaligheid zorgt voor extra kosten:
 - extra bewerkingskosten (uren en machinekosten);
 - opbrengstderving door schaduwwerking en vochtonttrekking.

Ervaring met de maatregelen door de deelnemers

Welke maatregelen werken?

- Inzaai gras-klaverpercelen
- Kruidenrijk grasland
- Randenbeheer met kruidenrijke akkerranden en bufferstroken op grasland
- Derde gewas/teelt van krachtvoer en eiwit van eigen land
- Het gebruik van vanggewassen en groenbemesters is voor deelnemers op zandgrond extra belangrijk voor duurzaam bodembeheer
- De verwerking van maaisel en organische reststromen tot bokashi en compost draagt bij aan het sluiten van kringlopen en verbetering van de bodemkwaliteit

Wat werkt niet?

- Onderzaai mais met huidige regelgeving
- Specifieke biodiversiteitsdoelstellingen in de eerste pijler
- Het scheurverbod in Natura 2000-gebieden
- De 80-20 (gras-bouwland) in de derogatieregeling vochtonttrekking.

Begeleiding deelnemers, monitoring en controle op uitvoering maatregelen

De eigen coördinatoren van de deelnemende collectieven deden de begeleiding van de deelnemers en grotendeels ook de advisering, maar er zijn ook specialisten op het gebied van ecologie en landbouw ingezet. De communicatie met de deelnemers is vooral via (deel) projectleiders en de veldcoördinatoren gelopen. Deels door een-op-een gesprekken aan de keukentafel, deels via mail en telefoon. Een belangrijk deel van het contact met de deelnemers bestond uit het ophalen van de gegevens voor het opstellen van het bedrijfsplan en het verifiëren van de daadwerkelijk uitgevoerde maatregelen. Er zijn geen intensieve controles uitgevoerd in het veld of de maatregelen ook zijn uitgevoerd volgens de afspraken. Wel controleerde de veldcoördinator steekproefsgewijs tijdens bedrijfsbezoeken.

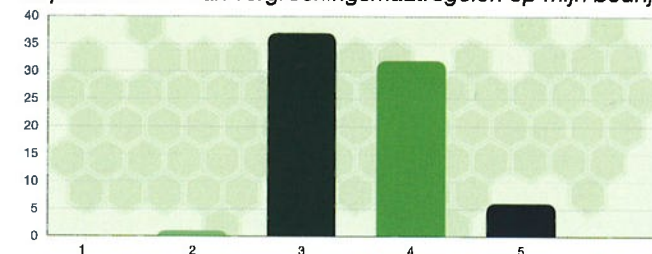
Daarnaast waren er een aantal bijeenkomsten voor deelnemers waarbij informatie is uitgewisseld. De deelnemers waren over het algemeen tevreden over de uitleg en begeleiding in de pilot en vonden dat ze voldoende werden geadviseerd over de maatregelen op perceelniveau. Ze hadden graag wel wat meer kennisuitwisseling gezien, maar erkennen ook dat Corona daarin een spelbreker is geweest.

Beoordeling deelname, inpassing maatregelen in de bedrijfsvoering en kosten

Het merendeel van de deelnemers antwoordde positief op de vraag of de vergoedingen toereikend waren om de opbrengstdervingen te dekken. Over het geheel zijn de deelnemers redelijk tevreden over de pilot. Ook qua opzet en uitvoering en zijn (iets) positiever gaan denken over het implementeren van vergroeningsmaatregelen op hun bedrijven. Vooral de mogelijkheden om in deze pilot ervaringen met andere teelten en maatregelen op te doen, werd als meerwaarde gezien van het project. Ongeveer de helft van de deelnemers gaf aan dat bij veel maatregelen sprake is van opbrengstderving en dat maatregelen extra geld kosten. Over de vergoedingen voor de diverse maatregelen en teelten waren de meesten redelijk tevreden.

Door de pilot ben ik positiever gaan denken over het implementeren van vergroeningsmaatregelen op mijn bedrijf

Figuur 3. Antwoord op de stelling of men positiever is gaan denken over vergroening, score 3.6 waarbij score 1 = helemaal oneens en score 5 = helemaal eens.

Naar vijftig tinten groen in het kleinschalige cultuurlandschap

Toekomst vergroening in het nieuwe GLB

Bereidheid extra maatregel te nemen in nieuwe GLB

De meeste deelnemers verwachten wel extra maatregelen te gaan nemen op hun bedrijf wanneer daar in het nieuwe GLB-vergoedingen tegenover staan.

Eco-regeling

Op de vraag of het collectief de deelnemers voldoende heeft geïnformeerd over het nieuwe GLB en de veranderingen aanzien van de vergroening door middel van de Eco-regeling, waren de meesten maar matig positief. Een aantal deelnemers gaf aan dat wel is aangegeven dat het gaat veranderen, maar niet hoe het precies wordt ingevuld.

In de tabel staat welke maatregelen naar onze mening passen onder de Eco-regeling (groen gearceerd) en welke beter onder (geel gearceerd). Of onder beide regelgevingen. Het zijn vooral de duurzaamheidsmaatregelen die goed passen in de bedrijfsvoering en niet te veel vragen aan beheer. De geel gearceerde maatregelen zijn vooral gericht op vergroten van de biodiversiteit en vragen extra inspanning in beheer en gaan ook gepaard met een grotere opbrengstderving.

	Geschikt als Eco-regeling
	Niet geschikt als eco-regeling; dit valt onder ANLb
	Niet geschikt als eco-regeling
	Niet (voldoende) getest

Landschap	
1.	Het werken in kleinschalig landschap
	Het hebben van (indien actief ecologisch beheer, dan ANLb)
2.	Houtwallen en singels
3.	Knip- en scheerheggen
4.	Struweelhagen
5.	Knotbomen
6.	Bosjes
7.	Half- en hoogstamfruit
8.	Natuurvriendelijke oevers
9.	Poelen
Perceel	
10.	Graanstoppelvelden
11.	Akkerfaunaranden
12.	FAB-randen
13.	Kruidenrijk grasland(randen) > dan 15 soorten grassen en kruiden
14.	Kruidenrijke grasland(randen) als teelt "Salade buffet"
Duurzaamheidsmaatregelen	
15.	Nestgelegenheid op en rond het erf
16.	Gras/klaverpercelen
17.	Derde gewas: alternatief gewas naast gras en maïs
18.	Verwerking eigen krachtvoer
19.	Verwerking eigen eiwit (anders dan gras/klaver)
20.	Vruchtwisseling aanpassen (maïs na graan, vlinderbloemigen opnemen in bouwplan)
21.	Vanggewassen en groenbemesters (m.u.v. maatregel 22)
22.	Verbeteren OS bouwlanden; toepassen maaisel, Bokashi, wormenhumus
23.	Zuurgraad bouwlanden (in beeld brengen en optimaliseren)
24.	Niet-kerende bodembewerking
25.	Grasonderzaai in maïs
26.	Bemesting aanpassen: bijv. geen mest bij maïsteelt op gescheurd grasland
27.	Onbemeste bufferstroken langs watervoerende sloten (minimaal 0.2 ha)
28.	Mechanische onkruidbestrijding
29.	Perceelsgericht bemesten (tool: Perceelverdeler WUR)
30.	Verbeteren watermanagement op bedrijven (tool: BedrijfsWaterWijzer WUR)
31.	Kansenkaart opstellen Agrobiodiversiteit (tool: Boerenverstand)
32.	CLM Milieumeetlat

Tabel 2. Maatregelen geschikt als eco-regeling en maatregelen die meer passen onder ANLb.

Eindrapportage Pilots Toekomstbestendige landbouw nieuw GLB

Naar vijftig tinten groen in het kleinschalige cultuurlandschap

Puntensysteem

Voor deelname moet minimaal een 7 % EFA worden gescoord. Het gehanteerde puntensysteem binnen de pilot bestaat uit drie thema's waarop gescoord moet worden namelijk kleinschaligheid (2 %), biodiversiteit (3 %) en duurzaamheid (2 %). Over de toepassingsmogelijkheden van een puntensysteem in het nieuwe GLB zijn de deelnemers wisselend positief. Er is vertrouwen in de methodiek, zoals die in het pilotproject is toegepast, maar er is tegelijkertijd wantrouwen richting de overheid of er een systeem komt dat goed functioneert en in de praktijk werkbaar is.

Werken met producten

In de pilot is ook gewerkt met producten; dat zijn forfaitaire bedragen voor bepaalde activiteiten en opgeleverde producten. Nu hoefde niet bij het declareren van gemaakte kosten, alle gemaakte (en betaalde) kosten opgevoerd te worden, maar was het opleveren van producten en opgave van activiteiten voldoende. In plaats van facturen en betaalbewijzen waren nu deelnemerslijsten, beschrijvingen van het verloop van een activiteit of gemaakte bedrijfsplannen en rapporten voldoende bij het declareren. Omdat de totale eindafrekening nog gemaakt moet worden, is hierover nog geen goed oordeel te geven. Aan de verwachting dat met het werken met producten de doorlooptijd van de afhandeling van declaraties sneller zou gaan, is niet voldaan.

Rol collectieven

De deelnemers zijn van mening dat het wel belangrijk is dat de collectieven een rol spelen in de vergroening van het nieuwe GLB. Als argumenten worden genoemd dat de collectieven dicht bij de praktijk staan, een goede relatie hebben met veel boeren en veel kennis van het gebied hebben. Er is goed contact tussen boeren en de veldcoördinator.

Regionaal maatwerk

De meeste deelnemers vinden het belangrijk dat er regionaal maatwerk wordt geleverd in het nieuwe GLB. Zij geven daarbij aan dat geen enkele regio hetzelfde is en dat op die manier goed invulling gegeven kan worden aan regionale verschillen, zoals landschapstype en grondsoort. Daarbij moet ook goed gekeken worden naar de natuurdoeltypen in een gebied en wat kansrijke maatregelen zijn.

Knelpunten en botsende wet- en regelgeving

Tegen de volgende knelpunten liepen de deelnemers en collectieven aan in deze pilot, gerangschikt naar belangrijkheid (meest genoemd).

1. Derogatie.
2. PlanetProof van Friesland Campina; zoals blijvend grasland wat lastig te combineren is met de teelt van meerdere gewassen.
3. Eiwit van eigen land.
4. Onvoldoende duidelijkheid in regelgeving en subsidie zekerheid op de lange termijn.
5. Bij aanleg van landschapselementen, zoals heggen, houtwal of hoogstamfruitbomen wordt deze grond gelijk onttrokken aan je subsidiabele grond (hectaretoeslag) en vervalt ook de mestplaatsingsruimte.
6. Onduidelijke wet- en regelgeving met betrekking tot composteren, bokashi en vermicomposteren.
7. Scheurverbod; doorzaaimethodes met behulp van een strokenfrees valt onder scheurverbod terwijl hiermee de biodiversiteit op grasland verhoogd kan worden.

Eindrapportage Pilots Toekomstbestendige landbouw nieuw GLB

Naar vijftig tinten groen in het kleinschalige cultuurlandschap

Conclusies en aanbevelingen

Om een duurzame slag te maken in toekomstbestendig boeren (ecologisch & economisch gezond bedrijf) hebben we de volgende aanbevelingen:

1. Zorg voor een beloning voor boeren die werken in landschap met kleinschalige en omzoomde percelen (natuurlijke handicap / Less Favored Area's).
2. Zorg voor een maatregelenpakket in de eco-regeling op basis van oppervlakte en punten, dat goed inpasbaar is in de bedrijfsvoering.
3. Zorg voor een goede regeling voor aanleg en herstel van landschap waardoor landschap geen kostenpost meer is, maar een inkomenscomponent wordt.
4. Zorg dat er ruimte komt voor graan, voederbieten en luzerne etc. als derogatiegewas, bijvoorbeeld: 70-20-10 waarbij 70 % gras, 20 % bouwland (vaak mais) en 10 % voor een derde gewas.
5. Zorg voor een hoger ANLb budget. Zonder extra beheer is de slag naar meer natuurinclusieve landbouw een kansloze missie.
6. Zorg voor marktconforme en adequate beloningen die in verhouding staan met de geleverde inspanningen en opbrengstderivingen.
7. Zorg voor overzichtelijke regelgeving met lage administratieve lasten en eenvoudige controle.
8. Zorg voor goede een-op-een begeleiding (ontzorging). Dit is de sleutel tot succes.
9. Zorg dat er goed geïnvesteerd wordt in de opleiding van goede onafhankelijke bedrijfsadviseurs die thuis zijn in natuurinclusieve landbouw en kunnen adviseren op zowel het vlak van biodiversiteit, bodem, water, klimaat als kringlooplandbouw en kennis hebben hoe dit te implementeren op bedrijfsniveau.
10. Zorg voor een budget om de koplopers op het gebied van natuurinclusieve landbouw samen te brengen en verspreiding van duurzame landbouwpraktijken te bevorderen.

11. Zorg dat regionaal maatwerk mogelijk wordt/blijft; natuurinclusieve landbouw impliceert een samenwerking/afstemming met de natuur. Hierbij is het erkennen van regionale ecosystemen van belang; de kleigronden versus zandgronden. Het optimum van ecologische en economische doelen zal per regio verschillen. Natuurinclusieve landbouw is geen eendimensionaal begrip dat over heel Nederland kan worden uitgerold.
12. Zorg voor ontheffingen als natuur en biodiversiteit daarmee gediend is, bijvoorbeeld voor scheurverbod in N2000.
13. Zorg voor duidelijke regels voor verwerking organische stof in de kleine kringloop (compost, bokashi op boerenschaal).
14. Zorg dat regelgeving voor vanggewassen aangepast wordt.

Gepleit wordt om:

1. De vergroening via het geproduceerd product te vergoeden en niet via subsidies.
2. Nitraat op bedrijfs- en perceelsniveau te gaan meten. Dit geeft bedrijven inzicht in het effect van hun maatregelen en stelt hen in staat hun bodems beter te begeleiden.
3. Zorg voor afstemming van de GLB-ecoregeling met marktinitiatieven zoals Duurzame Zuivelketen en Planet-Proof, zodat deze elkaar kunnen versterken.
4. Extra pakketten en toeslagen voor boeren rondom Natura 2000-gebieden.

Collectieven hebben een sterke positie in de streek. Ze genieten het vertrouwen bij de boeren, overheden en andere organisaties. Optimaal om collectieven als gebiedsloket en uitvoeringspartner in te zetten.

Het volledige rapport kunt u lezen op:

[GLB Pilot '50 tinten groen'](https://glb-50tintengroen.nl/pilot-50-tinten-groen-geeft-aanbevelingen-voor-een-toekomstbestendig-bedrijf-binnen-glb/)

<https://glb-50tintengroen.nl/pilot-50-tinten-groen-geeft-aanbevelingen-voor-een-toekomstbestendig-bedrijf-binnen-glb/>

**Coöperatie Gebiedscollectief
Noordoost-Twente U.A.**
Van, voor en door grondgebruikers

**Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland**

**Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit**

Dit project is gefinancierd door Europa;

[Zie voor meer informatie over ELFPO](https://europadecentraal.nl/onderwerp/regionaal-beleid-en-structuurfondsen/structuur-en-investeringsfondsen/elfpo)

(<https://europadecentraal.nl/onderwerp/regionaal-beleid-en-structuurfondsen/structuur-en-investeringsfondsen/elfpo>)